

DOI: 10.25140/2411-5215-2022-4(32)-65-78

УДК [336.1:352-048.74]:005:353

JEL Classification: G3; M1; R1

Юлія Харченко

кандидат наук з державного управління,

доцент кафедри менеджменту та державної служби

Національний університет «Чернігівська політехніка» (Чернігів, Україна)

E-mail: ycharhenkoyp@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6181-548X>

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАНОВЛЕННЯ ЗНАННЄВОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

У статті висвітлено історичні передумови та сучасні виклики інституціонального розвитку знаннєвої економіки, які постали перед Україною через воєнні дії на її території. Зроблено припущення, що інновації провокують позитивні структурні зміни в економіці та суспільстві, впливають на підвищення продуктивності економіки, сприяють її конкурентоздатності у глобальному середовищі та забезпеченні стійких темпів регіонального розвитку в майбутньому. Зазначено, що багато років в Україні відсутня ефективна інноваційна стратегія, яка б була визнаною та задовольнила всі категорії сучасних інноваторів та експертних спільнот, а сьогодні війна має всі шанси остаточно знищити ще наявні залишки науки та інновацій.

Зауважено, що відмінною особливістю нової фази технологічного розвитку людства є підвищена увага до знань, оскільки останні дедалі більше проявляють себе у вигляді безпосередньої продуктивної сили. Вказано, що в умовах переходу до економіки знань треба готувати й нове покоління педагогів, які насамперед мають опанувати нові технології в умовах масової інформатизації суспільства.

Ключові слова: інституціоналізм; економіка знань; регіональний розвиток; модернізація продуктивних сил.

Рис.: 2. Бібл.: 9.

Постановка проблеми. Історичні передумови та сучасні виклики інституціонального розвитку, які постали перед Україною з розв'язанням російською федерацією повномасштабної війни не лише мають неоціненні людські жертви, втрати та руйнування у всіх сферах матеріального виробництва, але і пропонують можливості для побудови системи взаємодії науки та суспільства, підвищення їхньої ролі, як у науково-технічному розвитку та інноваціях, так і в посиленні здатності держави протистояти агресії, прийняття суспільно необхідних рішень, утвердженні формулювання національної стратегії розвитку, воєнних положень та інших значущих нормативних актів.

Інновації провокують позитивні структурні зміни в економіці та суспільстві, впливають на підвищення продуктивності економіки, сприяють її конкурентоздатності в глобальному середовищі та забезпеченні стійких темпів регіонального розвитку в майбутньому.

Вже багато років в Україні відсутня ефективна інноваційна стратегія, яка б була визнаною та задовольнила всі категорії сучасних новаторів та наукових спільнот, а сьогодні військові дії мають всі шанси остаточно знищити науку та інновації.

Вагомими передумовами для широкої імплементації інновацій у сучасному суспільстві можна визначити:

- Рівень інтеграції економіки знань у глобальну національну мережу;
- Створення відповідних механізмів державного регулювання підтримки науки та інновацій;
- Рівень розвитку національної науки;
- Наявність економічних передумов для здійснення інновацій (ринкові стимули, рівень попиту);
- Наявність соціогуманітарних передумов розвитку знаннєвої економіки та інновацій (рівень бідності й нерівності в суспільстві).

Історичними передумовами варто зазначити підґрунття концепції економіки знань зустрічаються в наукових працях 60-х років ХХ ст. [4; 5], але активний її розвиток почався у 90-х [3; 9].

Поняття «економіка знань» почало формуватися в 60-х роках ХХ століття і вперше було введено Фріцем Махлупом, але під цим терміном розумівся лише окремий сектор економіки.

Т. Джефферсон, інший автор Конституції Сполучених Штатів і третій президент США, сказав: «Хто сприйняв від мене ідею, користується нею, не обідняючи мене, як той, що отримав світло від моєї лампи, не занурює мене в пільму» [7]. Саме ця поважна думка лягла в основу нової науки під назвою «економіка знань».

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Праці вітчизняних та зарубіжних науковців досліджують проблематику формування економіки знань, характеристики господарських механізмів та механізмів відтворення, зокрема О. Антипіної, І. Астахової, С. Архієреєвої, Д. Белла, М. Бутка, А. Варшавського, Ю. Васильчука, Е. Вильховченко, В. Гейця, Дж. Гелбрейта, Г. Григоряна, П. Друкера, Г. Задорожного, В. Іноземцева, Р. Інлегарта, Дж. Куїнна, М. Меллуна, О. Попело, Т. Розака, Т. Сакаїя, В. Семиноженка, В. Стьопіна, Е. Тоффлера, Ф. Фукуями, А. Чухна, Л. Едвінссона та інших.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Варто зазначити, що не дивлячись на вагомий науковий доробок зазначених дослідників, подальші зміни в Україні, як і в більшості країн, що потребують задіяння ефективних соціально-економічних реформ в питаннях аналізу можливостей для удосконалення не лише технологічних процесів виробництва товарів та послуг, і інституціональної структури суспільства – удосконалення системи, але й державного управління, модернізації продуктивних сил, регіонального розвитку та нормативно-правового забезпечення всіх аспектів життєдіяльності людини та громадянського суспільства, що є нашим науковим пошуком.

Мета статті – аналіз інституціонального забезпечення становлення знаннєвої економіки в Україні.

Виклад основного матеріалу. Інновації не виникають самі по собі й потребують відповідних стимулів для інновацій. Самі по собі ринкові стимули не ефективні в зонах високого ризику. Нерозвинені економіки з

низьким попитом і високим рівнем бідності та нерівності мають набагато менше можливостей для інновацій. Повномасштабний інноваційний процес потребує виваженої державної політики, яка вчасно реагує та враховує соціально-економічні відносини, а також стан економічного розвитку, а також враховує психологічне сприйняття суспільства щодо зміни рівня та якості життя населення.

Інтерес до визначення ролі знання в суспільстві відзначали не тільки такі відомі теоретики, як П. Друкер і Е. Тоффлер, які акцентували увагу на ньому як на ресурсі управління і влади, вчені, які вивчають технології, стратегії управління, теорія організації також зацікавилася цією проблемою і сформувала теорію управління знаннями. Зокрема, П. Друкер у своїй праці починає з того, що в нових економічних умовах знання загалом є єдиним важливим ресурсом, а не просто ще одним ресурсом у тому ж порядку, що й традиційні фактори виробництва, такі як праця, капітал і земля.

Багато дослідників, які поділяють позицію класичної організаційної теорії, поділяють людські знання на два типи: формалізоване знання та неформальне знання (рис. 1).

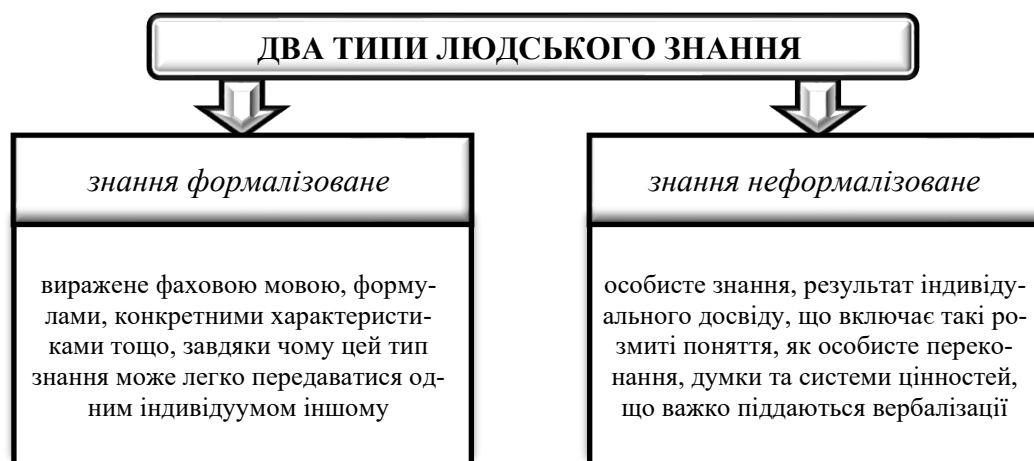

Рис. 1. Типи людського знання

Джерело: складено авторкою.

Таким чином, дві форми взаємодії між неформальним і формальним знанням, між індивідами та організаціями визначають існування чотирьох основних процесів трансформації знань. Поєднанням цих процесів є створення знань: від неформального до офіційного, від офіційного до неформального; від формального до неформального, від неофіційного до неформального.

Фундаментатор сучасної неокласичної економіки А. Маршалл одним із перших визнав роль знання в економічних процесах: «Значною мірою капітал складається зі знання та організації... Знання є одним із потужних двигунів виробництва ... організація допомагає знати» [6].

Ф. фон Хайєк і Й. Шумпетер стверджували, що роль знань в економічних процесах є дуже важливою. Вони досліджували динаміку економічних змін, звертаючи особливу увагу на унікальні знання, якими володіє кожен

економічний суб'єкт, а не на знання, якими володіють декілька суб'єктів. Так, Й. Шумпетер зазначав, що нові товари, методи виробництва, ринки, матеріали і організації є результатом нової «комбінації» знань [8].

П. Ромер, Р. Лукас та інші прихильники «нової теорії зростання» визначають науково-технічний прогрес як внутрішній і ендегенний фактор економічного зростання і спираються насамперед на концепцію людського капіталу. Економічне зростання спонукають до трьох інвестиційних напрямків: інвестиції в нові знання, інвестиції в людський капітал, а також витрати на поширення знань і навичок.

П. Ромер та його послідовники формують *модель індустрії знань*, яка забезпечує економічне зростання шляхом продукування нових ідей. Основними положеннями цієї теорії є:

- кожна нова ідея потребує фіксованої суми інвестицій у нематеріальні активи.

- пізніше ця сума зменшиться, оскільки індустрії виробництва знань зможуть використовувати дедалі більше знань і навичок. Це означає, що за умови постійних інвестицій можна створити більше ідей.

- сфери знань діють як мости з погляду людського капіталу та використовують наявні знання як вхідні дані.

- ціна нової ідеї визначається розміром інвестицій у сферу знань та інтенсивністю та ефективністю її використання.

- нові дешевші ідеї підвищують макроекономічну продуктивність і добробут споживачів завдяки більшому вибору та кращій якості.

Водночас розглядається також накопичення людського капіталу через систему освіти. Витрати на освіту сприяють технологічному прогресу, оскільки це збільшує людський потенціал і, таким чином, підвищує здатність економіки генерувати нові ідеї та забезпечує порівняльну перевагу в наукомісткому виробництві.

Серед багатьох нових теорій управління, які з'явилися з середини 1980-х років ХХ століття, було мало досліджень процесу створення знань, в першу чергу теорії визначали важливим накопичення та використання вже наявних знань, ігнорування процесу «створення нового знання».

Відмінністю нового етапу технологічного розвитку людства є зростання інтересу до знань. Бо знання дедалі більше постає у формі безпосередніх продуктивних сил. У соціальному плані очікується, що наукомістка технологія сприятиме зміцненню демократичного процесу прийняття рішень і, таким чином, сприятиме ефективності управління та навчанню протягом усього життя для членів суспільства. В економічному плані все частіше постає питання про появу такого типу економіки, в якій вирішальну роль відіграє сектор технологічного втілення знань, а виробництво знань є джерелом економічного розвитку.

У результаті такої стратегії виникло суспільно активне протистояння між правлячою верхівкою, владою та, з одного боку, частиною населення, яка дедалі більше незаконно збагачувалась і бажала зберегти нинішній стан. І політичні відносини, маси населення, які внаслідок трансформаційних змін не лише не підвищили свій життєвий рівень, а й багато в чому втратили соціальний статус.

В результаті відбувається масова імміграція або люди шукають змін для задоволення своїх потреб, насамперед у якісній роботі, яка дає необхідні фінансові можливості для реалізації планів і сподівань, підвищення власного рівня розвитку. їхні родини теж. На практиці це пов'язано з попередніми революційними змінами, яких зазнало суспільство та економіка, фактично глибоким протиріччям у житті більшості населення, результатом чого стала девальвація ціннісних очікувань. Вищий рівень розвитку, але навпаки, рівень життя значно погіршився. Можна сказати, що це інновація в економічних і соціальних відносинах, яка сталася наприкінці ХХ століття. В Україні соціальні інновації фактично не є соціальними інноваціями, оскільки суспільство та економіка не сприяли підвищенню рівня та якості життя населення.

У результаті трансформаційних змін, викликаних реформами в другій половині ХХ століття, інновації були процесом з глибокими і довгостроковими негативними наслідками. економічний розвиток. Цю втрату яскраво демонструють результати Індексу людського розвитку ПРООН, який включає не всі (або всі важливі) показники, що характеризують різні аспекти життя людини, а лише три найважливіші складові, за якими можна отримати необхідну інформацію. Серед них: індекс очікуваної тривалості життя, індекс освіти та індекс валового внутрішнього продукту.

Слід зазначити, що накопичення соціального капіталу може підтримувати стабільно високі темпи економічного зростання. У цьому випадку соціальна трансформація буде поглиблена переважно в таких сферах економіки, як освіта, науково-технічна трансформація, технологічна культура, а також соціальні інновації, які визначатимуться інтелектуальним підприємництвом, сприяючи рівноправній співпраці в умовах загострення конкуренції у глобалізованому світі.

Соціологічні дослідження довоєнного бажання більше третини населення України виїхати з країни почали втілюватися під час повномасштабного російського вторгнення, але не мали позитивного ефекту, оскільки були переконливі негативні мотиви. Україна не лише втрачає потенційний запас накопиченого капіталу, а й звільняє через імміграцію власний життєвий простір для представників суспільства з низьким рівнем професійної освіти.

Умови та зміст переходу до економіки знань означають, що основою переходу до модернізації мають бути соціальні інновації органічного характеру, тобто інновації, які відповідають суспільним потребам. Економіка знань базується на особливому стані суспільного розвитку, суть якого, за

визначенням ООН, полягає в тому, що установи та організації дозволяють людям та інформації безперешкодно розвиватися та відкривають можливість для всіляких масових і масових застосувань знання суспільства загалом.

Відповідно до вищезазначених вимог суспільство знань переживає якісний стрибок за рахунок послаблення жорстких норм і розширення цінностей, раціоналізації штучної цивілізації, що розглядалося як характеристика західних цінностей. Такий підхід до поширення цінностей суспільства знань на глобальний та національний виміри відкриває перспективи для формування суспільств знань у конкретних країнах та їх ролі в цивілізації загалом. Це дозволяє стверджувати про методологічну основу національного проєкту соціальної модернізації на основі відомих підходів. Це включає кожену країну та технологічні, культурні та соціологічні критерії, унікальні для кожної країни.

Структурною основою суспільства знань є економічний фактор, який уможливує масове виробництво та використання знань, без яких не може існувати високорозвинуте суспільство, а економічний розвиток не гарантується через домінуюче значення знань, як це спостерігається у планетарному прогресі великих країн. Водночас сучасний досвід розвитку економіки знань показує, що діяльність економіки знань необхідна і вимагає часу, це вого роду партнерство між країнами, бізнесом і суспільством. Ця концепція принципово відрізняється від класичної концепції партнерства держави та бізнесу при реалізації соціально значущих проєктів. Тепер ці партнерства можна розглядати як державно-приватні партнерства, що дозволяють формувати суспільства знань. Таке фінансування зумовлене переважанням національних ресурсів, що характерно для українського суспільства, не виключаючи, що воно може бути запозиченим і стимульованим певними секторами.

Суть трансформаційного процесу, головним серед якого є інновації соціально-технократичного характеру, полягає в русі регіонів та України до економіки знань і суспільства загалом. Необхідно також оцінити можливість і характер обов'язкових змін у соціально-економічному розвитку. Перш за все, важливо розглянути стратегічні цілі та визначити чіткі кінцеві цілі соціально-економічних перетворень для досягнення відповідальності тих, хто їх реалізує. Процес переходу від традиційного характеру до процесу модернізації має бути безперервним, оскільки це фундаментально трансформація знань у головну рушійну силу соціального та соціально-економічного розвитку.

Враховуючи зовнішні аспекти глобального впливу на модернізаційний процес суспільного розвитку, метою забезпечення безперервності цього процесу на національному рівні має стати накопичення та використання спеціальних знань у результаті інноваційної діяльності, яка, власне, є в повсякденному житті. Водночас *повсякденне знання в суспільстві в процесі накопичення повинно виробити імунний захист від появи таких проявів, як аморальність, насильство, буденність, песимізм, байдужість, безцільність існування* (які мають негативний статус і є гальмом на шляху до соціально-економічних знань) [1].

Суспільство деморалізованих настроїв, майже дві третини яких вичерпано, ускладнює формування економіки, заснованої на знаннях. Причина полягає в тому, що джерелом зростання є не лише професійні, а й повсякденні знання. Це відбувається тому, що процес накопичення та використання всіх знань із соціальним виміром, а також природних ресурсів, капіталу та зайнятості має вирішальне значення для підвищення інтелектуальних здібностей. потенціал суспільства.

Інтелектуальний потенціал – це повсякденні і спеціальні наукові знання, наявні у свідомості людей і матеріалів у технологічно реальному та науково прогнозованому напрямку розвитку у сфері матеріального виробництва.

За цих обставин реальність майбутнього суспільства, а отже, і соціальна конструкція економіки знань, має базуватися на тому факті, що:

- по-перше, цей процес має конвергентний характер, оскільки регіональний інтелектуальний простір має поєднуватися з фундаментальними досягненнями національного рівня.

- по-друге, процес переходу до нього повинен мати, перш за все, характер соціального проекту, який вимагає масштабних соціальних інновацій і подальшої соціальної модернізації.

- по-третє, власні та запозичені наукові розробки, відповідні технологічному устрою та економічній системі виробництва, стануть продуктивною силою лише за умови безперервної масової трансформації повсякденних знань і тоді, коли вони набудуть широкого застосування в повсякденному житті. Зменшення вартості накопичених наукових знань звільняє простір і ресурси для накопичення нових знань.

- по-четверте, у суспільній свідомості процесу руйнування, спричиненого суспільними хворобами, важливо протистояти способу життя, здатному задовольнити потреби найбільш незахищених верств населення.

- по-п'яте, в умовах інформаційного суспільства економіка знань вимагає відкритості національного простору для інтеграції у світову економіку.

Інтелектуальний рівень суспільства базується на ресурсах знань, які, з одного боку, визначають матеріальну конкурентоспроможність виробництва, а з іншого – рівень споживання соціального і духовного розвитку населення. Створення, розвиток і використання сучасних технологій, здатних підвищити продуктивність праці. Часто заявляють, що українське суспільство має достатньо високий рівень розвитку, принаймні, з точки зору освіченості населення, але при цьому не спостерігається помітної адаптації українського суспільства до основних засад європейських соціальних і культурних традицій. Проекти модернізації національних економік і суспільств, засновані на відомих підходах, не будуть успішними, якщо уряди, бізнес та інститути громадянського суспільства одночасно не візьмуть до уваги соціальну природу майбутніх змін.

Можна стверджувати, що сьогодення інтеграція економіки України в глобалізовану систему свідчить про неадекватність України світовим тенденціям. Як основа для інноваційного відновлення економіки, що згодом визначатиме траєкторію руху до економіки знань, наша країна змушена буде технологічно спиратися на високорозвинені країни світу в розрахунку доходу від природної ренти. Але це не тільки негативне вираження поточної економічної політики України.

Виходячи з цього, важливо:

- чітко визначити вектори прискорення регіонального розвитку, створення сприятливого середовища для національного відродження, підвищення конкурентоспроможності в професійному, науково-технічному, інноваційному та інших аксіологічних аспектах суспільного прогресу.

- забезпечити більш продуктивне, патріотичне та цивілізоване інтегроване виховання, на додачу до традиційного оновлення технічної бази в економічній, соціальній та екологічній сферах, враховуючи військову агресію Росії;

- використати інтенсивний розвиток капіталу та визначити пріоритети, використовуючи ринки в сусідніх країнах, де відбуваються процеси, подібні до внутрішніх ринків.

- прискорити використання основних ресурсів розвитку передових технологій, які вже сформувалися в умовах попередньої економічної системи і виключно на шляху формування цінової конкурентоспроможності призведе до глибокої девальвації національної валюти.

- сформувати високотехнологічну продукцію з високою часткою загальної доданої вартості, спрямована на більш рівноправну інтеграцію у світову економічну систему, створюючи передумови для розширення зовнішнього ринку.

Слід також взяти до уваги, що хоча згадані вище системи розвиватимуться в умовах значної суперечності в усьому світі, їх основною основою є науково-технічний прогрес. Тому знання, процес формування, накопичення та обміну знаннями, мають характеристики, що перевершують інші показники розвитку. Це буде 21 століття, і тому країна, яка буде творцем знань і нової технологічної культури, може розраховувати на довгостроковий успіх. Водночас Україні потрібні соціальні інновації, які можуть використовувати існуючий людський капітал, не втрачаючи його.

Тому технології, що сприяють інтелектуальному розвитку, є важливими, соціально значущими і належать до різних сфер життя людини, насамперед до соціальних інновацій.

Зважаючи на це, процес переходу до суспільства знань і відповідної йому економіки, заснованої на знаннях, має бути суттєво модернізовано та гармонізовано з соціальною структурою суспільного життя.

Процесу формування суспільства знань та економіки знань як основи реалізації проекту модернізації країни, суспільства та економіки обслуговуватимуть переважно соціальні проекти, а не технократичні.

Стимули та мотивація значно змінилися в результаті трансформації. Виникло щось на кшталт конкуренції, але звузились можливості для загальної освіти, а також для еліти. Особливо негативне значення мали чинники, сформовані у населення внаслідок розширення протиправної діяльності. У результаті трансформаційних змін значній частині населення довелося шукати способи реалізації можливостей за межами рідних країн, намагаючись адаптуватися до нових умов. Хоча вони знаходяться за межею бідності, а військові дії посилюють існуючі проблеми та відштовхують одержувачів знань, це лягає тягарем на здобувачів та їхні родини, які змушені нести додаткові витрати на придбання пристроїв, які підтримують дистанційні освітні програми, але не всі сім'ї це роблять. Для цього немає ресурсів, немає підключення до Інтернету, і як наслідок рівень освіти знижується.

Дослідження імміграційних прагнень громадян України показали, що імміграція та тимчасова трудова міграція з України має переважно економічні мотиви, а зараз основним мотивом є безпека життя. Але що втішає в цьому, як правило, негативному в економічному та соціальному плані процесі, так це мала частка високоосвічених громадян серед тих, хто виїжджає.

У більшості випадків економіка знань пов'язана з використанням інновацій, які впроваджуються, або інновацій, отриманих в результаті понесених витрат, тобто будь-яких інновацій, створених освітньою та науковою системами. Важливу роль відіграє запозичення зарубіжного досвіду, оскільки він дає змогу успішно розширювати інноваційні пошуки шляхом отримання та використання успішного досвіду виробництва нових видів продукції на основі технологічних інновацій.

У цих системах взаємодії мають використовуватися розвинені трансмісійні механізми, а домінуюча роль належить освітній системі. Сучасні системи передачі знань мають базуватися на відповідних принципах:

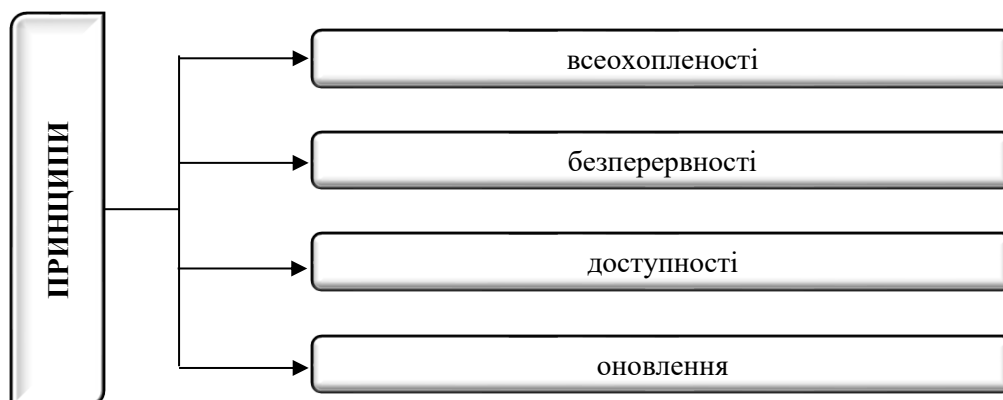

Рис. 2. Принципи системи освіти

Слід підкреслити, що забезпечення комплексності та безперервності освіти в Україні потребує розширення діючої системи перепідготовки кадрів та перегляду системи державного замовлення. Адже низький рівень доходів більшості домогосподарств обмежує доступ нового покоління до сучасних знань, а значна кількість зайнятих працівників, які здобули освіту до трансформаційних змін, почала жити в нових умовах. У той же час, держави не мотивовані базовою розширюваністю, а шляхом розширення набувають нових знань у результаті наукових надбань. Для цього необхідно знайти шляхи та ресурси органічного поєднання діяльності науки та освітніх закладів у комплексній економіці. І хоча ці курси починають проводитися більш інтенсивно протягом перехідного періоду, досягнутий рівень недостатній для наближення до існуючих вимог країн ЄС щодо безперервної освіти.

Ця норма була оновлена на етапі інтеграції України до ЄС, але особливо гостро вона постане в період післявоєнної відбудови нашої країни, оскільки відставання в освіті призведе до втрати конкурентоспроможності. Сучасне поєднання професійної підготовки та перепідготовки базується на концепції освіти ЄС. Наприклад, у деяких країнах відомо, що кількість дорослих, які постійно підвищують свою кваліфікацію, перевищує кількість молоді, яка отримує професійну освіту. У нашій країні навчальний процес зазвичай закінчується після 35 років. Навіть невелика кількість безробітних, які не мають бажаних вакансій за фахом, навчаються, щоб здобути ступінь за необхідністю роботодавця.

Принцип доступності систем передачі знань повинен забезпечуватися шляхом розширення, а не скорочення, як-от, насамперед, фінансових можливостей, розвитку інформаційних технологій передачі знань, змін у системі організації надання освіти, послуги населенню. Зазначалося, що наявні фінансові можливості населення для підтримки свого освітнього потенціалу та забезпечення освіти своїх дітей обмежені водночас, як і вже застаріла система кредитування освіти. Світовий досвід переконливо свідчить, що зміна вектора надання освітніх послуг, насамперед із державного на приватний, не призводить до бажаних результатів. Крім того, обмежені фінансові можливості населення та гостра різниця в доходах обмежують доступ населення до освіти, а також можливості використання людського потенціалу українського суспільства.

Висновки та пропозиції. Сучасна освіта, особливо система вищої освіти, характеризується насамперед конкурентоспроможністю, особливо в Україні, але конкуренція є слабким стимулом в умовах значного зниження національних вимог. Слід зазначити, що така тенденція спостерігається в багатьох країнах світу, що змушує фахівців шукати вихід із таких змін, оскільки боротьба за масову освіту пояснюється зниженням якісних параметрів.

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Водночас Світовий банк, як лідер ідеї роздержавлення економіки загалом, вважає, що держава має зберегти свій вплив на освіту, незважаючи на посилення впливу ринкових сил у сфері. Система вищої освіти тому що:

- інвестиції у вищу освіту та їхні ефекти значно переважають приватні вигоди та мають далекосяжний характер;
- ринок позичкового капіталу також недосконалий, що призводить до нерівності доступу до освіти;
- вища освіта відіграє важливу роль у підтримці базової та загальної освіти.

Стосовно дотримання принципу модернізації слід зазначити, що процеси навчання, як і всі інші соціально-економічні процеси, необхідно постійно вдосконалювати. Україні слід виходити з того, що педагогічна модель має бути спрямована на усунення наступних недоліків.

- відсутність систематичної роботи здобувачів протягом навчального року;
- низький рівень студентської активності та відсутність конкурентного фактору в контексті отримання першого робочого місця;
- значні втрати бюджету, часу на атестацію;
- відсутність виробничої практики та системи дипломного проектування;
- недостатній рівень адаптації до швидко мінливих вимог ринку праці;
- низька мобільність студентів при зміні напрямку підготовки, спеціальності та ЗВО;
- обмежений здобувачів у виборі дисциплін.

Водночас новими педагогічними моделями та новими педагогічними підходами та методами, що узагальнюють досвід розвинутих країн світу, які досягли успіхів у вихованні молоді, є:

- самостійність та аналітичне мислення;
- активне залучення здобувачів до процесу навчання, а не пасивне сприйняття інформації;
- дистанційна освіта;
- стимул для можливості застосування знань у реальних життєвих ситуаціях і можливості для постійних консультацій і практики з роботодавцями;
- зосередження на процесі навчання, а не на запам'ятовуванні інформації;
- відмова від конвеєрного методу (надання масштабних освітніх послуг (програм));
- прозорість оцінювання знань
- вибір курсів 50×50 %;
- система заохочення кращих викладачів;
- здатність знаходити дані, діяти з ними та розвивати аналітичні навички;
- дуальна та міжпредметна освіта;
- взаємонавчання та самоорганізація;
- експериментальна освіта (на основі узагальнень емпіричного досвіду), навчання в реальних ситуаціях і проблемно-орієнтоване навчання.

Щоб вітчизняна наука була якомога кориснішою для майбутньої повоєнної економіки, вона має систематично змінювати свої відносини із суспільством, урядом та бізнесом.

Інституційною основою цієї реструктуризації має бути:

- Формування та реалізація комплексної національної політики розвитку науки та інновацій, законодавчого забезпечення відповідних процесів та контролю за дотриманням.
- Однозначна імплементація засад наукового сектора в структуру майбутньої післявоєнної економіки задля реалізації його здобутків для досягнення національних пріоритетів розвитку.
- Стимулювання попиту на інновації та наукову продукцію шляхом створення програм післявоєнної відбудови економіки на технологічній модернізації виробничого сектора.
- Впровадження дієвих механізмів (державна допомога) з метою стимулювання науково-технологічної сфери та залучення інновацій.
- Імплементація європейських стандартів в питаннях забезпечення організації, виконання та фінансування наукових досліджень.
- Модернізаційні заходи відновлення діяльності дослідницьких центрів та інноваційної інфраструктури, створення умов для збільшення ефективних структур, серед яких технопарки, інноваційні центри, науково-навчальні центри, інноваційно-технологічні кластери, інноваційні бізнес-інкубатори, центри інновацій і трансферу технологій, центри комерціалізації інтелектуальної власності, регіональні центри науки та інновацій, венчурні фонди.
- Покращення функціонування та обладнання наукових установ сучасним обладнанням для удосконалення дослідження на найвищому європейському рівні.
- Стимулювання діяльності дослідників, підвищення їх продуктивності праці, формування у потужного кадрового потенціалу наукового сектора та суспільства іміджу престижності роботи дослідника через популяризацію національної науки.
- Комерціалізації передових прикладних розробок, стимулювання маркетингової діяльності у цій сфері.

В умовах переходу до економіки знань, в умовах масової інформатизації суспільства необхідно виховувати нове покоління вчителів, які насамперед мають набути нових навичок. За оптимістичним сценарієм це повинно зайняти щонайменше 10 років. Якщо цей процес не розпочнеться найближчим часом, безперервне навчання хоча б на одне покоління відкладе навчання новій економіці знань і попиту суспільства на неї. .

У цій ситуації інтелектуали втрачають свій статус, інституційні механізми розвитку та підтримки талантів слабкі, відмінні працівники відбираються та просуваються по службі, виникає виняткова дискримінація в доходах, виникають морально-етичні проблеми. Багато інших, пов'язаних із соціальною проєкцією реалій суспільство та економіка знань мають зберегти територіальну цілісність країни та гармонізувати соціальну ідентичність українського суспільства.

Список використаних джерел

1. Геєць В. М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку / Валерій Михайлович Геєць. – К., 2009. – 864 с.
2. Обзор экономического положения Европы // ООН. – Нью-Йорк; Женева, 2002. – № 1. – С. 195.
3. Drucker P. F. *Post-Capitalist Society*. Harper Business. – New York, 1993. – 232 p.
4. Lane R. E. *The Decline of Politics and Ideology in the Knowledgeable Society* / R. E. Lane // *American Sociological Review*. – 1966. – Vol. 31. – Pp. 649-662.
5. Machlup F. *The Production and Distribution of Knowledge in the United States* / Machlup F. – Princeton University Press, 1962.
6. Marshall A. *Principles of Economics* / A. Marshall. – London: Macmillan, 1965.
7. Quinn J. B. *Intelligent Enterprise: A Knowledge and Service Based Paradigm for Industry* / J. B. Quinn. – New York: The Free Press, 1992. – 640 p.
8. Schumpeter J. A. *Theory of Economic Development* / J. A. Schumpeter. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1951.
9. Toffler A. *Powershift: Knowledge, Wealth and Violence at the Edge of the 21st Century* / A. Toffler. – New York, Bantam Books, 1990. – 512 p.

References

1. Heiets, V.M. (2009). *Suspilstvo, derzhava, ekonomika: fenomenolohiia vzaiemodii ta rozvytku [Society, state, economy: phenomenology of interaction and development]*.
2. Obzor ekonomicheskogo polozhennia Evropy. OON (2002). Niu-York; Zheneva, (1), 195.
3. Drucker, P.F. (1993). *Post-Capitalist Society*. Harper Business. New York.
4. Lane, R.E. (1966). *The Decline of Politics and Ideology in the Knowledgeable Society* // *American Sociological Review*, 31, 649-662.
5. Machlup, F. (1962). *The Production and Distribution of Knowledge in the United States*. Princeton University Press.
6. Marshall, A. (1965). *Principles of Economics*. Macmillan.
7. Quinn, J.B. (1992). *Intelligent Enterprise: A Knowledge and Service Based Paradigm for Industry*. The Free Press.
8. Schumpeter, J.A. (1951). *Theory of Economic Development*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
9. Toffler, A. (1990). *Powershift: Knowledge, Wealth and Violence at the Edge of the 21st Century*. New York, Bantam Books.

Отримано 15.11.2022

UDC [336.1:352-048.74]:005:353

Yulia Kharchenko

PhD in Sciences in Public Administration,
Associate Professor of the Department of Management and Civil Service
Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)
E-mail: ycharhenkoyp@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6181-548X>

INSTITUTIONAL ENSURING THE ESTABLISHMENT OF THE KNOWLEDGE ECONOMY IN UKRAINE

In the author's article, the historical prerequisites and modern challenges of the institutional development of the knowledge-based economy, which appeared before Ukraine due to military actions on its territory, are highlighted.

It is assumed that innovations provoke positive structural changes in the economy and society, affect the productivity of the economy, contribute to its competitiveness in the global environment and ensure sustainable rates of regional development in the future. The author notes that for many years there has been no effective innovation strategy in Ukraine that would be recognized and satisfy all categories of modern innovators and expert communities, and today, the war has every chance to finally destroy the remaining remnants of science and innovation. But he emphasizes that the reasons are important prerequisites for the wide implementation of innovations in modern society. Indicates that thanks to the analysis of opportunities for improving not only the technological processes of the production of goods and services, and the institutional structure of society, one can hope for the improvement of the system, state administration, modernization of productive forces, regional development and the legal field for all aspects of human life and civil society, which is our scientific search.

The article notes that a distinctive feature of the new phase of technological development of mankind is increased attention to knowledge, as the latter increasingly manifests itself in the form of a direct productive force.

The article states that in the conditions of the transition to the knowledge economy, a new generation of teachers should be trained, who should first of all master new technologies in the conditions of mass informatization of society.

Key words: institutionalism, knowledge economy, regional development, modernization of productive forces.

Fig.: 2. References: 9.